Sarah Haaij

Dat gebeurt hier niet

Alles wat je niet wilt weten over de moderne slavernij achter je dagelijks leven

Uitgeverij Balans

Dit boek is mede mogelijk gemaakt door het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten (www.fondsbjp.nl).

Fonds BJP voor journalisten

Copyright © 2026 Sarah Haaij/Uitgeverij Balans, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Omslag Bloemendaal en Dekkers
Omslagbeeld Bloemendaal en Dekkers/iStock
Auteursfoto Jerome de Lint
Boekverzorging Michel Wassenaar, Perfect Service
Druk Wilco

ISBN 978 94 638 2539 9
NUR 740

www.uitgeverijbalans.nl
instagram.com/uitgeverijbalans
linkedin.com/company/uitgeverij-balans
uitgeverijbalans.nl/nieuwsbrief

Inhoud

Proloog 7

1. In het distributiecentrum 19

2. Op het schoolplein en achter de bosjes 43

3. Bij de psych 66

4. Tussen de blauwe bessen 86

5. Onder het all-you-can-eatrestaurant 107

6. Achter de voordeur 129

7. In de logeerkamer bij opa en oma 154

8. Op de datingapp 169

Epiloog – Hier gebeurt het 191

Dankwoord 205
Verantwoording 207
Literatuur 209

Proloog

Ochtendspits, de bel gaat.

'Wacht even!'

Met een kind op een arm en een portemonnee onder mijn kin geklemd loop ik naar de deur. Zoals iedere maand wil Suleyman de 17 euro voor het ramenlappen het liefst contant. '*Teşekkürler*, bedankt mevrouw,' zegt de Bulgaars-Turkse glazenwasser.

Ik smeer boterhammen, snij een Elstar in stukjes en spoel wat Portugese blauwe bessen af. Uit een postpakket, gisteren besteld en vannacht in een distributiecentrum georderpickt, verschijnt een glanzend groene koptelefoon. Tijd om langs een winkel te gaan was er even niet. Maar het draadloze geval is voor bij mijn Fairphone, 'toch wel duurzaam', mompel ik voor me uit.

Hup, hup, met twee kinderen op de fiets. De overbuurvrouw zwaait. Ze laat net de zorghulp binnen – 'Geen woord Nederlands, maar zooo'n schat' – die haar met schoonmaken en steunkousen helpt. Op weg naar het kinderdagverblijf zingen we liedjes en gaan de hoek om bij de Oekraïne-opvang.

'Wat is dat!' roept de tweejarige dan, wijzend naar de lichtjes rond de loodgrijze noodgebouwen.

'Daar wonen mensen die niet thuis konden blijven.'

Vandaag neemt ze genoegen met mijn antwoord en zwaait. Vanuit het glazen rookhok wuift een enkeling terug: de

meeste bewoners zijn al lang vertrokken naar hun dienst bij de bekende discounter of kippenfabriek.

Ook wij moeten door – 'Kus, veel plezier!' – naar de volgende stop, de bassischool. Die bij ons in de wijk had nog wél een plekje. In de voorstad verderop zet de aanwas van Europese arbeidsmigrantenkinderen het onderwijs onder hoogspanning. Als we het plein oplopen laadt de supermarktbezorger net de boodschappen uit.

'Oh mam, kijk, we krijgen vandaag ijsjes op school!'

Het is een ochtend als zovele. Alledaags in haar routine. Maar sinds ik met mijn onderzoek voor dit boek bezig ben kijk ik met andere ogen, is mijn waarneming verschoven. De glazenwasser, schoonmaker, zorghulp, pakketbezorger, de bewoners van de vluchtelingenopvang, de kinderen van de arbeidsmigranten: ik heb ze ietsje beter mogen leren kennen. Met stukjes van hun leefwereld kennisgemaakt.

Als journalist maak ik al jaren achtergrondverhalen over het dagelijks leven hier, en de gevolgen daarvan op andere plekken. Over hoe dat soms schuurt. Al die eindeloze draadjes van hyperglobalisering waarmee we wereldwijd met elkaar verweven zijn. 'De schaduwkanten van het moderne leven', zoals een interviewer het eens aankondigde.

Welke wereld gaat er schuil achter een bos rozen uit Ethiopië of een zomerjurkje bij de H&M? Waarom dromen jonge vrouwen in Nigeria van een leven in Nederland? Klopt het dat Portugal nieuwe lithiummijnen opent om auto-accu's te maken? Om die verhalen te maken bezocht ik plekken waar de frictie rond dat moderne leven zichtbaar wordt. Katoenvelden in Ethiopië, fertiliteitsklinieken in Zuidoost-Azië, kobaltmijnen in Congo of een natuurpark in Thailand waar oorspronkelijke bewoners van hun land worden verdreven door fanatieke natuurbeschermers. Altijd was er wrijving

maar ook, of misschien wel vooral, veel levenslust en humor. Dan kantelde een onverwachte ontmoeting de blik, of zette aannames op scherp. Zoals die keer dat ik Ayni sprak op een afgelegen Nederlandse rozenkwekerij in Ethiopië, ruim dertien jaar geleden. Voor anderhalve euro per dag knipte de 22-jarige rozen en bundelde ze in bosjes van tien, die dan diezelfde nacht nog gekoeld naar de veiling in Aalsmeer werden gevlogen. Een routine die Ayni zes dagen per week, tien uur achter elkaar volhield, zonder zich te prikken aan de dorens of haar vingers aan het scherpe folie open te halen. 'Het is werk,' zei ze nuchter.

Werk, zoals minstens 13,8 miljoen andere dagloners in niet-westerse landen dat ook doen, direct in dienst van de Nederlandse economie.

Wat wij op onze beurt eigenlijk doen met al die rozen, wilde Ayni wel weten.

'Eh ja, die geven mensen als blijk van liefde of dank,' antwoordde ik.

'Dan komt je man dus thuis met *bloemen*?' Net als de andere pluksters kon de jonge vrouw haar lachen niet inhouden.

'Waardeloos! Thuiskomen met iets dat je niet eens kunt eten. Nou, dat hoeft die van mij niet te proberen.'

De onmisbaren

En toen kwam de coronapandemie. Een periode van niet-weggaan en naar binnen kijken. Negen maanden na de eerste lockdownaankondiging beviel ik van mijn eerste kind en verlegde mijn aandacht zich nog sterker naar de tastbare, directe omgeving. Een dubbele bubbel van nabijheid – en mijn journalistieke blik verschoof mee.

Terwijl bijna iedereen verplicht thuiszat bewoog er van

alles. Maatschappelijke scheurtjes die lang onopgemerkt en veronachtzaamd waren gebleven, werden zichtbaarder. Zo ook de situatie van de duizenden schoonmaaksters die jarenlang, vaak zonder papieren, Nederlandse huizen poetsten. Plotsklaps verstoken van werk en inkomen stonden de Braziliaanse en Indonesische huishoudelijke hulpen met lege handen, net als ongekende aantallen onder de radar ingehuurd horecapersoneel. Hun ijskasten raakten leeg en de verwarming ging uit.

In de haast opgerichte voedselbanken voor ongedocumenteerden draaiden overuren.

'Ineens was ik niet bruikbaar meer,' zegt een schoonmaakster over die periode.

Ondertussen werd er vanaf balkons door heel het land geklapt voor de zorg. Geklapt voor de onmisbaren. Maar in hun krappe, gedeelde woonruimtes en overvraagde distributiecentra konden de Europese arbeidsmigranten – die ook dóór moesten met pakketjes sjouwen en groenten snijden – onmogelijk anderhalve meter afstand houden.

Met de pandemie werden duizenden mensen die de Nederlandse economie draaiende houden opgemerkt. 'Oh ja,' klonk het. Al dat ondergewaardeerde, vaak onderbetaalde werk waarop hele samenlevingen rusten, dat bleek ook hier, bij ons plaats te vinden. Niet alleen in afgelegen Ethiopische bloemenkassen of Chinese elektronicahubs, maar ook in de verlichte kassen, grijze snelwegblokkendozen of achter anonieme voordeuren. In onze eigen achtertuin.

Meedeinend op de golven van hyperglobalisering heeft Nederland – net als andere economieën – een hoop productie aan lagelonenlanden uitbesteed. Maar tegelijk zijn ook meer en meer onderbetaalde werknemers deze kant op gehaald. Flexland Nederland is namelijk 'verslaafd aan goedkope arbeid', zei een minister pasgeleden nog. Hier groeide het aan-

tal laagbetaalde banen het afgelopen decennium drie keer zo snel als het aantal andere banen. Hier wonen meer dan een miljoen arbeidsmigranten en neemt de vraag naar goedkope werkhanden alleen maar toe.

Ondertussen dendert het felle migratiedebat aan veel van deze situaties voorbij. In het gepolariseerde discours is er vooral aandacht voor de 'crisis' die asielmigratie zou veroorzaken. Toch is slechts 11 procent van de mensen die naar Nederland komt asielmigrant en krijgt mogelijk een vluchtelingenstatus. Veel meer mensen verlaten het thuisland om hier te komen werken. Terwijl 'Nee-tegen-AZC'-hitjes de hetze verder aanwakkeren is van alle werknemers in Nederland inmiddels een op de tien arbeidsmigrant.

Via uitzendbureaus, detachering-constructies, au pair-, zorg- of kok-regelingen, oogluikend toegestane hink-stap-sprongconstructies en sluiproutes worden mensen actief hierheen gehaald. Of op afstand aan het werk gezet. De mens die meekomt met die 'werkhanden' blijft veelal buiten beeld.

Superluxe sportschool

In de zomer van 2025 waren het de schoonmakers bij luxe sportschool Saints & Stars die de gemoederen bezighielden. Tussen goudgekleurde kranen en shampoo van 33 euro de fles bleken ongedocumenteerde, Filipijnse schoonmakers zeventien uur per dag het zweet van fitnessapparaten te wissen en hun matras met elkaar te moeten delen. Paspoorten waren ingenomen.

'In mijn eentje maakte ik een hele sportschool schoon. Inclusief de sauna bij 80 graden,' vertelde Ara, een van hen me.

De onthulling van *Het Parool* over deze misstanden kon rekenen op een golf van verontwaardiging. 'Ik zet daar nooit meer één stap binnen. Ik ben kotsmisselijk van het artikel,'

citeerde de krant een ex-klant. Een ander gymlid noemde het mensonterend en crimineel, 'dat is dat koude handdoekje (na het sporten) echt niet waard'.

'Moderne slavernij!' zei een bekende schrijfster op televisie.

Crises zoals corona of een onthulling van misstanden openen kiertjes naar werelden die vaak verborgen blijven. Als een rolluik dat langzaam wordt opgetrokken en steeds meer licht doorlaat, krijgen we te zien wat er aan de andere kant gebeurt. Maar al snel vertroebelt het zicht op die 'schaduwsamenleving'. Vervliegt de vrijgekomen aandacht. Terug naar normaal klettert het luik – met een snelle ruk van het koord – weer dicht. We zien het niet, dus gebeurt het hier niet.

Wie zijn er nog meer voor mij en mijn jonge gezin aan het werk? Welke levens zijn daarmee verbonden? Als ik op een yogamatje plof in mijn sportschool, denk ik dan aan de schoonmakers daar? Tot voor kort niet.

Alleen al vanaf mijn vierpersoonshuishouden vertakt zich een constellatie van deels verborgen werksituaties. Glazenwasser Suleyman, maar ook de Braziliaanse schoonmakers Michelle en Miguelle; voormalig Poolse literatuurstudent en postpakketjessorteerder Daria; Nataliia de Oekraïense bloemenkrattensjouwer en oma van zeven; sushiroller Jún of Paulina in het distributiecentrum van Albert Heijn. Verder weg, op de fruitvelden van Portugal plukt Mohammed blauwe bessen. Zelfs met mijn Fairphone, hoe 'eerlijk' ook, sta ik via socialemedia-apps in contact met mensen die onder druk mijn content modereren. Of krijg ik berichten van de Zuid-Afrikaanse Sara, die bij de grens van Thailand bruut wordt gedwongen om Europeanen online geld af te troggelen.*

* Van de mensen die in dit boek hun verhaal delen wordt slechts een klein aantal met voor- en achternaam opgevoerd. Van de meerderheid moet

Al deze mensen waren zo genereus hun verhalen te delen. Met mij en de journalisten uit de Filipijnen, Indonesië, Myanmar en Polen met wie ik onder meer samenwerkte.

Die inkijkjes waren soms even ontluisterend als hartverwarmend. Naast ongekend vertrouwen werden we ook onder allerlei culinair lekkers bedolven. Van Bulgaarse witte kaas tot pittige mango-salade, nooit eerder kreeg ik zoveel tasjes fruit en zoetigheden mee naar huis.

Met het eten kwamen de onvertelde verhalen, over leven, werken en je weg vinden in wat ik in dit boek een wegkijkeconomie noem. Verhalen uit leefwerelden en gemeenschappen die voor velen van ons op afstand blijven – terwijl ze van mensen komen met wie we samenleven.

Moderne slavernij?

Een moment dat voor mij een kiertje van het rolluik opende beleefde ik op de Javastraat. Een drukke, multiculturele winkelstraat in Amsterdam-Oost waar ik jaren met veel plezier woonde. Maar de schok die langs de begin twintigste-eeuwse huizen golfde toen bleek dat een van de slagers mensen 'illegaal te werk stelde', herinner ik me nog goed. Dat de werknemers ongedocumenteerd waren was niet de reden voor de beroering. In de mini-samenleving die de Javastraat is, vol kruidige falafel, espressobarretjes, bakkers uit elk werelddeel en belwinkels waar je ook laos of koenjit kan krijgen, hoef je niet altijd papieren te hebben om mee te draaien. Maar dat de slager zijn mensen na werktijd in het pand opsloot en op de vloer liet slapen, schokte wel.

de identiteit (om uiteenlopende redenen) worden beschermd. Zij worden daarom alleen met hun eigen voornaam genoemd. Een enkeling heeft ook voor een gefingeerde voornaam gekozen.

'Wat een vuile uitbuiter,' zeiden de winkeliers.

'Moderne slavernij,' fluisterden wij bewoners.

Moderne slavernij: het is zo'n begrip dat bij iedereen wel een associatie oproept maar ook steeds een andere invulling krijgt. 'Moderne slavernij,' zeggen de experts die ik spreek over de omstandigheden in verafgelegen textielfabrieken. 'Moderne slavernij,' zegt schrijfster Lale Gül over de situatie bij sportschool Saint & Stars. 'Niets minder dan moderne slavernij,' zegt de mensenrechtenadvocaat over de bessen- en frambozenplukkers in Portugal die geen plaspauze krijgen. 'Onze economie draait deels op moderne slavernij,' zegt een Haagse wethouder, als hij over de situatie van Europese arbeidsmigranten vertelt. 'Arbeidsmigranten (...) worden de facto ingezet als moderne slaaf,' staat ook in een redactioneel van NRC. 'In de maanden dat ik voor het distributiecentrum van H&M werkte voelde ik me een hedendaagse slaaf,' zei de Poolse Daria tegen mij.

Onderwijl waarschuwen de Verenigde Naties dat het aantal mensen dat in moderne slavernij leeft rap toeneemt. De VN spreken van 50 miljoen slachtoffers, van wie 28 miljoen gedwongen werk doen in onmenselijke omstandigheden. Textielfabrieken, kobaltmijnen, suikerplantages, WK-stadions; op veel plekken werken mensen die niet zomaar aan hun 'arbeidsrelatie' kunnen ontsnappen. Die vastzitten. Wetenschapper Siddharth Kara is autoriteit op dit gebied en noemde moderne slavernij in een gesprek met mij eens een miljardenbusiness: 'Winstgevender dan ooit tevoren.'

In ons publieke debat worden de begrippen moderne slavernij, arbeidsuitbuiting en mensenhandel vaak door elkaar gebruikt. Formeel kent het Nederlandse strafrecht de term arbeidsuitbuiting, als een vorm van mensenhandel, om ontspoorde werksituaties te berechten. Het aantal meldingen daarvan neemt toe. Maar zoals in dit boek zal blijken wordt

daar weinig prioriteit aan gegeven en is de wet voor velerlei interpretatie vatbaar. Met nul (!) veroordelingen van arbeidsuitbuiting in 2024 en vijf in 2025 (volgens de Nationaal Rapporteur Mensenhandel) lijkt het hier eigenlijk niet echt voor te komen.

Officieel kent Nederland niet zoiets grimmigs als 'moderne slavernij'. Tegelijk valt mij op – als journalist die al langer op dit thema werkt – dat het begrip steeds vaker opduikt. Verschillende landen hebben het al in nationale wetten verankerd. Zo heeft Engeland een Modern Slavery Act, om ook misstanden in eigen land uit te bannen. Maar niet alleen in nieuwe wetten, ook in de volksmond, redactionele commentaren en bij politici hoor je het terug. Het is een krachtterm die voor velen woorden geeft aan de uitwassen van een wegkijkeconomie.

Daarbij is het begrip niet los te zien van de geschiedenis. Als ik dit schrijf is Keti Koti net voorbij. Er is herdacht en gevierd dat Nederland de trans-Atlantische slavernij 153 jaar geleden afschafte; een systeem waarbij mensen tot eigendom werden gemaakt, verhandeld, doodgewerkt. Eerder dit jaar bestempelde de VN de slavenhandel nog als 'ergste misdaad tegen de menselijkheid ooit' (Nederland onthield zich van stemming bij deze resolutie).

Moderne slavernij is iets anders dan die historische slavernij. Tegelijkertijd is slavernij niet helemaal in het verleden achtergebleven, is het een geschiedenis die doorwerkt in onze huidige samenleving. Via ontelbare draadjes resoneert die geschiedenis in hoe we vandaag de dag zorgen, werken, leven.

Net zoals de manier waarop we omgaan met de mensen die onze hedendaagse levens mogelijk maken óók doorwerkt: in onze samenleving, in de wijken en op schoolpleinen.

De verhalen in dit boek maken dat zichtbaar.